

"Fins a principi dels 50, i malgrat la repressió, hi ha

"Barcelona va viure una revolució radical"

Antoni Castells, doctor en ciències econòmiques i autor d'estudis sobre l'experiència col·lectivista a Barcelona entre 1936 i 1939, parla dels esdeveniments que convertiren aquesta ciutat en la "Rosa de Foc" i dels moviments llibertaris que l'han poblada l'últim segle.

Per què el nom de la "Rosa de Foc"?
—Per l'activitat que hi va desenvolupar l'obrisme revolucionari barceloní des de l'últim terç del segle passat fins a la revolució del 1936, que es basava en l'acció directa i prescindia dels canals oficialment establerts. Alguns fets d'aquesta acció directa van ser els atemptats, que van tenir una especial intensitat entre els anys 1893 i 1897, amb les bombes contra el Liceu, contra els Canvis Nous, contra Martínez Campos i algunes més. La violència al carrer va disminuir considerablement a partir del 1910, quan es va crear la Confederació Regional del Treball de Catalunya, i la CNT l'any següent, i el moviment obrer es va organitzar. Això sí, no va pas disminuir la incidència de la conscienciació de les classes treballadores ni el nombre de vagues, que són constants durant el primer terç del nostre segle.

—Quin és el grau de conscienciació d'aquest moviment obrer que respon amb tanta contundència els atacs de la patronal, els anys 20, però també en èpoques anteriors: el 1902, amb dotze morts; el 1917, amb quaranta-tres morts; o els fets de la Canadenca del 1919?

—Sovint no es parla de l'aspecte cultural i de compromís social de l'anarquisme català. Totes aquestes

actuacions anaven acompanyades d'una intensa activitat d'educació i de formació realitzada pels treballadors mateixos, mitjançant les agrupacions, els centres obrers, els ateneus, les escoles racionalistes com la de Ferrer i Guàrdia, Roiger, Pau Vila mateix...

—Així, l'autodidactisme és un fet essencial en la formació de la classe treballadora catalana i una garantia de la seva combativitat. Com es concreta això en el que vostè ha investigat, en la revolució —no pas guerra, pels anarquistes— del 1936?

—Tota aquesta "herència", aquesta tradició de lluita conscient es reflecteix en el procés que s'inicia a partir del 19 de juliol de 1936. Aquesta revolució és una de les més radicals que hi ha hagut aquest segle XX i afecta pràcticament tots els aspectes de l'activitat política, econòmica i social. A més a més, intentà, i en part aconseguí, de portar a la pràctica els principis del socialisme llibertari en una societat industrial (segons el cens del 1930 el 68% de la població activa de la província de Barcelona treballava a la indústria), i constitueix una experiència original, única al món, allunyada tant del capitalisme com del socialisme d'estat.

—Pot explicar el procés de construcció d'aquesta economia alternativa i autogestionària?

—La transformació col·lectivista que es fa a Barcelona i que jo he estudiat, es basava en l'autogestió —tot i que no utilitzaven aquesta paraula— dels ciutadans i dels treballadors des del seu lloc de residència o de treball, de baix cap a dalt. Pels col·lectivistes la democràcia i el socialisme o bé es construïen des de la base, o bé no eren. Així, a la ciutat, en les setmanes posteriors al 19 de juliol del 1936 es van col·lectivitzar la majoria de les empreses de la indústria i dels serveis, entre un 70% i un 80%. La col·lectivització de l'empresa significava que la propietat passava de privada a pública i que eren els treballadors mateixos que la dirigien i gestionaven.

Com sempre passa, en les empreses col·lectivitzades, n'hi va haver que van funcionar millor i obtingueren bons resultats i n'hi va haver que no tant. Ara, en termes generals, es va reestructurar i racionalitzar l'aparell productiu i els resultats econòmics obtinguts van ser clarament positius. Això, fins i tot, ho han re-

RICARD CUGAT

Barcelona encara una forta resistència obrera"

conegut persones gens sospitoses de simpatitzar amb l'experiència col·lectivista, ben al revés, com per exemple M. Serra i Moret, dirigent destacat del PSUC, que ocupà la presidència del Consell d'Economia de Catalunya després dels Fets de Maig del 1937 i també J. M. Marçet Coll, que combaté en l'exèrcit franquista i va ser alcalde de Sabadell entre 1940 i 1960.

—Acabada la guerra civil, amb la repressió franquista arriba també la fi de la Rosa de Foc?

—L'ocupació de la ciutat per les tropes franquistes, la pèrdua de la guerra, l'exili, la mort d'un nombre important de veïns i, sobretot, la duríssima repressió van esclafar en gran mesura la Rosa de Foc. La recuperació fou una cosa molt lenta, encara que hi havia un substrat, un record conscient i fins i tot inconscient en alguns dels més joves que hi havia un altre camí, una altra sortida. Fins a principi dels 50, i malgrat la repressió, hi ha encara una forta resistència obrera continuadora de la tradició començada més de cent anys abans. Ara s'expressaven en forma de sabotatges de tota mena, per mitjà de la guerrilla urbana que a Barcelona tenia molt de suport, com ho demostren les accions de Massana, Faceries o Sabater. D'una altra banda, hi ha un punt important d'espontaneïsmes i de reivindicació ciutadana en la vaga de tramvies del 1951. La causà un augment de tarifes, que, per causa de la vaga aviat es va anul·lar, encara que la vaga va continuar, es va estendre a uns altres sectors i es va convertir, de fet, en una vaga general de protesta contra la carestia de la vida. Va motivar la destitució del governador de Barcelona i va demostrar que l'explotació dels treballadors tenia un límit perillós, si s'ultrapassava. Amb aquesta vaga, la repressió posterior i la fi del maquis, crec que s'acaba una llarga etapa de la vida de Barcelona, de pràcticament més d'un segle de lluites.

—Creu que el tall, doncs, és els anys 50 i no el 1939, definitivament?

—Bé, el moviment obrer no deixa d'existir. Però sí que desapareixen les organitzacions que representaven i mantenien aquesta tradició, i parlo bàsicament de la CNT. Hi ha un trencament generacional i de la

memòria i sorgeix un moviment molt diferent, i amb moltes dificultats.

—Després hi ha un nou moviment obrer, format sobretot per joves treballadors. Són, bàsicament, cristians de base procedents de la HOAC o de la JOC i que al principi no pensen en posicions radicals, però que a poc a poc s'integren en organitzacions marxistes i en la lluita obrera. Creu que poden actuar de pont amb els moviments actuals?

—Hi ha fets que cal considerar. Cal assenyalar que la vaga d'Astúries del 1962 va tenir molt de ressò a Barcelona; i el 1964, als locals de la parròquia de Sant Medir, es funden les CC OO de Barcelona que, des d'aquesta data fins a la mort del dictador, protagonitzen les lluites dels treballadors. Cal afegir també que hi havia un altre sector d'oposició important al franquisme que era l'universitari. Aquest es va radicalitzar els anys 60 i primera meitat dels 70, i va aconseguir d'eliminar el SEU. Entre el moviment obrer i l'universitari s'estableixen importants lligams i influències mútues.

Ara bé, el pont amb els moviments actuals es trenca amb la transició i amb la integració d'una bona part de les forces polítiques parlamentàries en les estructures de poder. A més a més, després de desaparèixer aquests moviments, les energies i inquietuds dels barcelonins s'han encarrilat a la transformació urbanística i a la modernització del teixit productiu de Barcelona. Així mateix, també pot constatar-se que, com a mínim entre una part dels barcelonins, continua havent-hi preocupació i una sensibilitat social, crec que més elevades que no en alguns altres indrets, tal com evidencien la proliferació i la participació creixent en les ONG, i alguns fets més. Aquests darrers anys han sorgit també una sèrie de moviments, com el de veïns, pel rebut de l'aigua, el dels insubmisos o el dels okupes. Aquestes iniciatives, tot i les seves diferències, tenen en comú que són moviments ciutadans i no específicament obrers; que es formen per lluitar per objectius específics i no generals, i més encara, que la seva actuació es basa en l'acció directa.

Antoni Castells:
"Aquests darrers anys han sorgit moviments, com el veïnal, el dels insubmisos o el dels okupes, que es basen en l'acció directa".
(foto: Ricard Cugat)

Dolors Marín